

ส่วนที่สอง: บทความพิเศษเรื่อง “อาชีพะทวิภาคี: พลั้ร่วมสร้างกำลังคนคุณภาพ”

การจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีเป็นพลังร่วมระหว่างผู้ผลิตและผู้ใช้งานที่มุ่งเน้นพัฒนากำลังคนให้เกิดการเรียนรู้การทำงาน มีสมรรถนะตรงกับความต้องการสามารถแข่งขันกับนานาชาติประเทศ หากการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคียังมีข้อจำกัดในหลายด้าน อาทิ การขาดความรู้และไม่เข้าใจในการจัดการเรียน การบริหารจัดการ คุณภาพของสถานศึกษา ตลอดจนการขาดความร่วมมือของสถานประกอบการ ซึ่งจำเป็นต้องเร่งดำเนินการพัฒนากลไกการบริหารจัดการทั้งระบบคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษา การผลิตและพัฒนาครูช่างให้เพียงพอและมีคุณภาพ การจัดทำข้อมูลและมีศูนย์ประสานงานเพื่อสนับสนุนการจัดอาชีวศึกษาทวิภาคี ประชาสัมพันธ์และให้ความรู้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับ ตลอดจนพัฒนาและกำกับคุณภาพสถานศึกษาให้ได้มาตรฐาน

ปัจจุบันไทยประสบภาวะการขาดแคลนแรงงานทั้งในเรื่องปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะแรงงานฝีมือระดับกลาง ขณะที่กระแสการเรียกร้องการสร้างกำลังคนรุ่นใหม่ให้มีทักษะการทำงานได้เป็นประเด็นสำคัญในประชาคมโลกมากขึ้น การจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีเป็นแนวทางที่เกิดจากความร่วมมือของผู้ผลิตและผู้ใช้งาน มุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้การทำงาน มีสมรรถนะและตรงกับความต้องการ รวมทั้งเป็นการสร้างเด็กและคนวัยทำงานให้มีทักษะชีวิตและทักษะการทำงานที่มากพอต่อการเผชิญโลกการทำงานในชีวิตจริง อย่างไรก็ตาม การจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคียังมีข้อจำกัดในหลายด้าน ทำให้มีจำนวนนักเรียนไม่มากพอกับความต้องการของสถานประกอบการ อาทิ การขาดความรู้และไม่เข้าใจในการจัดการเรียน การบริหารจัดการ คุณภาพของสถานศึกษาซึ่งนำไปสู่ทัศนคตินักเรียนและผู้ประกอบการ ตลอดจนการขาดความร่วมมือระหว่างสถานประกอบการ จำเป็นต้องได้รับพัฒนาและสร้างความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญหนึ่งที่จะผลิตและพัฒนาากำลังคนระดับกลางที่มีคุณภาพนำไปสู่การยกระดับสมรรถนะและความสามารถในการแข่งขันกับนานาชาติประเทศ

หลักการและแนวคิดการศึกษาระบบทวิภาคี

การจัดการศึกษาระบบทวิภาคี (Dual Vocational Training: DVT) เป็นการการจัดการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนวิชาชีพได้มีโอกาสฝึกงานภาคปฏิบัติในสถานประกอบการจริงเพื่อให้ผู้เรียนได้อยู่ในสภาพแวดล้อมการทำงานและนำเอาทฤษฎีไปใช้ในการปฏิบัติงานได้จริงและจบการศึกษาออกไปเป็นช่างเทคนิคและช่างชำนาญการอย่างเต็มรูปแบบ ดังนั้น ผู้เรียนจะมีเวลาเรียนทั้งภาคทฤษฎีในสถานศึกษา และฝึกภาคปฏิบัติในสถานประกอบการ โดยความต่อเนื่องของระยะเวลาฝึกงานขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างสถานประกอบการและสถานศึกษา

นักการจัดการศึกษาเชื่อว่าแนวคิดนี้จะเกิดผลดีที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากสถานประกอบการ ฝึกให้ผู้เรียนมีกึ๋นนิสัยและเจตคติที่ดีในการทำงาน เกิดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งทำให้ได้ผลผลิตที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานโดยสามารถปฏิบัติงานในสถานประกอบการได้ทันที โดยในต่างประเทศมีการจัดที่ประสบความสำเร็จในหลายประเทศ เช่น ประเทศเยอรมัน อังกฤษ ฝรั่งเศส เกาหลี และสิงคโปร์ เป็นต้น

อาชีวศึกษาระบบทวิภาคี คืออะไร

การจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีเป็นการจัดการศึกษาวิชาชีพที่เกิดจากข้อตกลงระหว่างสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันกับ สถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ ในเรื่องการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนการวัดและการประเมินผล โดยผู้เรียนใช้เวลาส่วนหนึ่งในสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันและเรียนภาคปฏิบัติในสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐ เพื่อประโยชน์ในการผลิตและพัฒนาากำลังคน

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

จำนวนนักเรียนอาชีวศึกษา จำแนกตามสังกัด 2551-2556

(หน่วย:คน)

ปีการศึกษา	สช.	สอศ.	อื่นๆ	รวม
2551	399,357	680,340	53,596	1,133,834
2552	384,199	694,276	30,997	1,109,472
2553	404,758	692,233	54,494	1,151,485
2554	369,622	684,055	55,746	1,109,423
2555	346,142	660,894	31,482	1,038,518
2556	321,643	652,584	29,422	1,003,649

หมายเหตุ: สช. หมายถึง สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

สอศ. หมายถึง สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ที่มา: รายงานสถิติการศึกษาระดับอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551-2556 กระทรวงศึกษาธิการ

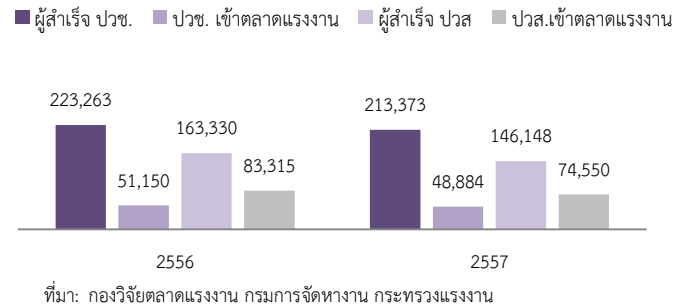
สถานการณ์การผลิตและแนวโน้ม

การจัดอาชีวศึกษาในประเทศรับผิดชอบโดยสถาบันการศึกษาภาครัฐและเอกชนกว่า 800 แห่งทั่วประเทศ มีนักเรียนประมาณ 1 ล้านคน อยู่ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) 6.9 แสนคน และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) 3.1 แสนคน โดยในแต่ละปีมีผู้สำเร็จการศึกษาประมาณ 3-4 แสนคน เป็นระดับ ปวช. กว่า 2 แสนคน และระดับ ปวส. 1.5 แสนคน ในจำนวนนี้ประมาณร้อยละ 80 ของผู้สำเร็จการศึกษาระดับ ปวช. ศึกษาต่อ และผู้สำเร็จระดับ ปวส. ศึกษาต่อประมาณร้อยละ 50 แม้ตลาดแรงงานจะมีความต้องการในกลุ่มนี้สูงแต่นักเรียนส่วนใหญ่กลับเลือกเรียนสายสามัญ โดยสัดส่วนนักเรียนเรียนต่อสายสามัญ:ปวช. เป็น 60:40 จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ 50:50 และแม้จะมีผู้เข้าเรียนในสายอาชีวศึกษา แต่นักเรียนจำนวนมากก็นิยมเรียนต่อจนถึงระดับปริญญาตรี ทำให้เกิดความขาดแคลนแรงงานระดับกลาง สาเหตุหลักมาจากค่านิยมที่มองว่าเด็กนักเรียนอาชีวศึกษาเป็นเด็กเรียนไม่ดี เกร ยากจน **คุณภาพ**ของเด็กที่จบไม่มีทักษะเพียงพอที่จะปฏิบัติงานซึ่งเป็นผลจากคุณภาพของการจัดการเรียนการสอน ส่งผลต่อ**ค่าจ้าง**ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างค่าจ้างระดับ ปริญญาตรีและ ปวช./ปวส.ค่อนข้างสูงทำให้เด็ก/ผู้ปกครองสนับสนุนให้เรียนต่อสายสามัญจนถึงปริญญาตรี

สำหรับการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีแม้จะมีการจัดทั้งสถาบันของรัฐและเอกชน แต่มีการรวบรวมข้อมูลนักเรียนระบบทวิภาคีเฉพาะในส่วนสังกัดของรัฐ โดยรายงานของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ณ เดือนกรกฎาคม 2557 มีสถานศึกษาที่จัดระบบทวิภาคีทั้งสิ้น 382 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 90 ของสถานศึกษาในสังกัดเป็นสถานศึกษาจัดเต็มรูปแบบร้อยละ 36 แห่ง สถานประกอบการ 8,089 แห่ง มีนักเรียนทั้งสิ้น 61,244 คน เพิ่มขึ้นจากปี 2552 กว่าเท่าตัว อย่างไรก็ตาม สัดส่วนนักเรียนมีเพียงร้อยละ 9.4 ของนักเรียนอาชีวศึกษาทั้งหมดและมีนักเรียนเฉลี่ย 160 คนต่อสถานศึกษา

ประเภทวิชาที่มีนักเรียนมากที่สุดคือ อุตสาหกรรมบริหารธุรกิจ/พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แต่เมื่อพิจารณาสัดส่วนต่อนักเรียนในรายสาขา พบว่า สาขาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีสัดส่วนสูงสุดคือ ร้อยละ 29.5 ขณะที่สาขาอุตสาหกรรมมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 11 ซึ่งชี้ให้เห็นว่าแม้นักเรียนระบบทวิภาคีจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นแต่ยังมีสัดส่วนน้อย โดยเฉพาะสาขาอุตสาหกรรมทั้งที่เป็นช่างเทคนิคฝีมือที่ต้องการการฝึกทักษะ เนื่องจากการบริหารจัดการอาชีวศึกษาทวิภาคีมีความซับซ้อน และขึ้นอยู่กับความพร้อมของหลายฝ่ายทั้งสถานศึกษา สถานประกอบการ ตลอดจนผู้ปกครอง/เด็กนักเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ ด้านความสำเร็จของนักเรียนที่จบอาชีวศึกษาทวิภาคี อาทิ การมีงานทำ รายได้ ฯลฯ ยังขาดการรวบรวมข้อมูลในภาพรวมทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์และประเมินผลสำเร็จรวมทั้งเผยแพร่เพื่อสร้างแรงจูงใจและปรับทัศนคติของสังคม

ผู้สำเร็จและเข้าสู่ตลาดแรงงานของอาชีวศึกษา

จำนวนนักเรียน นักศึกษา ระบบทวิภาคี ปีการศึกษา 2551-2557 สังกัด สอศ.

ปีการศึกษา	ปวช.	ปวส.	รวมทั้งสิ้น
2551	42,330	-	42,330
2552	17,877	8,900	26,777
2553	21,219	10,404	31,623
2554	21,841	13,340	35,181
2555	22,257	15,437	37,694
2556	24,294	19,076	43,370
2557	32,129	29,115	61,244

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (ข้อมูล ณ 4 ก.ค.2557)
<http://techno.vec.go.th/Default.aspx?tabid=659>

เปรียบเทียบจำนวนนักเรียนอาชีวศึกษาทวิภาคีกับนักเรียนอาชีวศึกษาทั้งหมด (ปวช. และ ปวส.) สังกัด สอศ. ปี 2557

ประเภทวิชา	อาชีวศึกษา	ระบบทวิภาคี	สัดส่วน(%)
เกษตรกรรม	21,684	866	4.0
คหกรรม	17,879	1,396	7.8
เทคโนโลยีสารสนเทศ & การสื่อสาร	412	0	0.0
พาณิชยกรรม/บริหารธุรกิจ	221,464	12,293	5.6
ประมง	1,632	213	13.1
ศิลปกรรม	11,582	1,520	13.1
อุตสาหกรรม	359,774	39,545	11.0
อุตสาหกรรมท่องเที่ยว	18,058	5,328	29.5
อุตสาหกรรมสิ่งทอ	332	84	25.3
รวม	652,817	61,244	9.4

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (ข้อมูล ณ 4 ก.ค.2557) ประมวลผลโดยสำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สศช.

อาชีวศึกษาทวิภาคี: ยกระดับคุณภาพและลดภาวะขาดแคลนแรงงาน

สถานประกอบการและสถานศึกษาจะทำความตกลงร่วมกัน โดยจัดให้มีการทำสัญญาฝึกงาน สถานประกอบการจะเข้าร่วมจัดทำหลักสูตร ระยะเวลาในการฝึกงาน ซึ่งจะยืดหยุ่นเหมาะสมตามลักษณะของธุรกิจและสาขาวิชา รวมทั้งมีการพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบการเรียนการสอนที่มีคุณภาพมากขึ้น เช่น การใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะ¹⁴ (Competency based Curriculum) การจัดการเรียนการสอนเป็นการเรียนรู้ใช้ปัญหาเป็นหลัก¹⁵ (Problem based Learning) และการเรียนแบบโครงการ¹⁶ (Project based Learning) เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถฝึกทำงานได้จริง ด้านครูและครูฝึกก็จะจัดให้มีการฝึกอบรมเพิ่มทักษะทั้งด้านการสอน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของสถานศึกษาและสถานประกอบการ การใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีที่มีการใช้จริงในสถานประกอบการ สามารถพัฒนาครูผู้สอนและยกระดับคุณภาพของนักเรียนให้มีความสามารถและตรงกับความต้องการของตลาด

ขณะที่นักเรียนที่เข้าฝึกภาคปฏิบัติในสถานประกอบการผ่านกระบวนการเรียนรู้จากครูฝึกซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานจริงมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านสูงและได้ใช้เครื่องจักรและอุปกรณ์ที่ทันสมัยและใช้งานจริงในสถานประกอบการ จะมีสถานภาพเป็นทั้งนักเรียนและพนักงานของสถานประกอบการที่ได้รับค่าตอบแทน เมื่อจบการศึกษา เด็กจะได้รับทั้งวุฒิปริญญาจากสถานศึกษาและใบรับรองการผ่านการฝึกงานจากสถานประกอบการเป็นโอกาสให้ได้รับการบรรจุเข้าทำงานหลังสำเร็จการศึกษา ส่วนผลงานของนักเรียนจะใช้เป็นผลผลิตของสถานประกอบการ ลดการขาดแคลนแรงงาน รวมทั้งสามารถคัดเลือกพนักงานที่มีทักษะตรงกับความต้องการโดยไม่ต้องเสียเวลาฝึกแรงงานซึ่งเป็นปัญหาที่สถานประกอบการส่วนใหญ่ประสบอยู่

รูปแบบและขั้นตอนการจัดอาชีวศึกษาทวิภาคี

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

การจัดอาชีวศึกษาทวิภาคีเป็นความร่วมมือของ 2 ฝ่าย คือสถานประกอบการและสถานศึกษา โดยจะเริ่มจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้ ปัจจุบันมีรูปแบบความร่วมมือ 5 รูปแบบ คือ (1) การจัดอาชีวศึกษาทวิภาคีเต็มรูปแบบ (ร้อยเปอร์เซ็นต์) ในพื้นที่ที่สถานศึกษาตั้งอยู่ (2) การจัดอาชีวศึกษาทวิภาคีเต็มรูปแบบ (ร้อยเปอร์เซ็นต์) นอกพื้นที่ที่สถานศึกษาตั้งอยู่ (3) การจัดอาชีวศึกษาทวิภาคีบางสาขาวิชา (4) การจัดอาชีวศึกษาทวิภาคีแก่พนักงานของสถานประกอบการ และ (5) การจัดอาชีวศึกษาทวิภาคีโดยร่วมมือกับสถานประกอบการในต่างประเทศ

ขั้นตอนการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี คือ (1) สำรวจความพร้อมของทั้งสองฝ่าย ในเรื่องกำลังคน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณและการบริหารจัดการ (2) ลงบันทึกความร่วมมือ (MOU) กรอบดำเนินงาน เช่น ระยะเวลาเรียน/ฝึกทักษะอาชีพ ค่าใช้จ่าย บุคลากร (3) ประชาสัมพันธ์และแนะแนวผู้เรียน (4) ร่วมจัดทำแผนการเรียนตลอดหลักสูตรทั้งแผนการเรียนและแผนการฝึกอาชีพ (5) คัดเลือก

¹⁴ หลักสูตรฐานสมรรถนะ ยึดความสามารถของผู้เรียนเป็นหลัก การออกแบบหลักสูตรจึงมีการกำหนดเกณฑ์ความสามารถที่ผู้เรียนพึงปฏิบัติได้ เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาในด้านทักษะ ความสามารถ เจตคติและค่านิยม อันจะมีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันและอนาคตของผู้เรียนในอนาคต (ศ.ดร.ดำรง บัวศรี: 2535)

¹⁵ วิธีการเรียนการสอนที่ใช้ปัญหาหรือสถานการณ์เป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาความรู้ ซึ่งเป็นการเรียนที่พัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการทำงานร่วมกันเป็นทีม

¹⁶ กำหนดให้นักเรียนที่จะสำเร็จการศึกษา จัดทำโครงการร่วมกับสถานประกอบการตามโจทย์ของสถานประกอบการ ทำให้ได้ผลงานที่นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

ผู้เข้าเรียนและทำสัญญาการฝึกอาชีพ (6) การปฐมนิเทศผู้เรียน/ผู้ปกครองเกี่ยวกับระเบียบ แนวการจัดการเรียนการสอนและหลักเกณฑ์ การปฏิบัติต่างๆ (7) การจัดการเรียนการสอนและการฝึกอาชีพ โดยทำความเข้าใจและกำหนดหน้าที่ครูและบุคลากร อบรม/สัมมนาครู และครูฝึก (8) การนิเทศการจัดการเรียนการสอนและการฝึกอาชีพ โดยจัดทำหลักเกณฑ์และแผนการนิเทศ และรายงานผล และ (9) การ วัดและประเมินผลรายวิชาและการฝึกอาชีพ และเมื่อเด็กสำเร็จการศึกษาก็จะมีการติดตามผู้สำเร็จการศึกษาเพื่อทำรายงานและนำไปปรับ การดำเนินงานต่อไป

ปัจจัยความสำเร็จ

- **ผู้บริหารสถานศึกษา** การจัดการศึกษาเป็นการ บูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา หน่วยงานของรัฐ และสถานประกอบการ ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นกุญแจสำคัญยิ่งในการเป็นผู้ประสานความร่วมมือให้ทุกฝ่าย เข้ามามีบทบาทร่วมในการบริหารงานอาชีวศึกษา โดยการ แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่ทุกฝ่ายจะได้รับ มีการจัดรูปแบบการ บริหารที่มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบทของสถาน ประกอบการและสาขาวิชา ทั้งในเรื่องการจัดหลักสูตร การเรียนการสอน การฝึกงาน การวัดและประเมินผล รวมทั้ง การสร้างระบบบริหารในรูปคณะกรรมการเพื่อให้การจัด ทวิภาคีเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ลดความเสี่ยงที่จะเปลี่ยนแปลง ตามผู้บริหารสถานศึกษาเมื่อต้องโยกย้าย

- **ผู้ประกอบการ** เจ้าของหรือผู้บริหารของสถาน ประกอบการต้องตระหนักถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษา ให้ความร่วมมือและเสียสละอย่างจริงจัง ซึ่งปัจจุบันปัญหาการขาดแคลนกำลังคนที่มีคุณภาพทำให้ ผู้ประกอบการให้ความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ จำเป็นต้องมีการพัฒนาองค์ประกอบต่างๆ ให้เอื้อต่อการสร้าง ความร่วมมือ อาทิ ความยืดหยุ่นของการจัดการเรียนการสอน ระบบทวิภาคี ความเชื่อมั่นที่มีต่อสถานศึกษา ความต่อเนื่อง ของนโยบายการจัดอาชีวศึกษาทวิภาคี เป็นต้น

- **การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย** การสร้างความ ร่วมมือกับสถาบันทางสังคมและชุมชนรอบบริเวณวิทยาลัย เช่น ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน วัด กลุ่ม/สมาคมอาชีพ ฯลฯ และเข้า ร่วมเป็นคณะกรรมการวิทยาลัย ซึ่งจะช่วยสนับสนุนและร่วม แก่ไขปัญหาการดำเนินงานของวิทยาลัย และการจัด อาชีวศึกษาทวิภาคีอย่างต่อเนื่อง

- **นโยบายที่ชัดเจนและการสร้างกลไกสนับสนุน กระบวนการบริหารงาน** โดยจะต้องถ่ายทอดให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจ นโยบายอย่างชัดเจน รวมทั้งสร้างกลไกเพื่อการสนับสนุนการดำเนินงาน ทั้งในเรื่องการอบรมบุคลากรให้เกิดความเข้าใจในนโยบาย และมิ ความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี มีครู/ครูฝึกที่มีทักษะเพียงพอสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร การวิจัย เกี่ยวกับรูปแบบการจัดตั้งและแผนการเรียนการสอนเพื่อให้สถานศึกษานำไปประยุกต์ใช้ ตลอดจนมีศูนย์ประสานเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลของ สถานประกอบการที่เป็นภาคีเครือข่าย และประชาสัมพันธ์ให้กับนักเรียนและผู้ปกครองที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ

กรณีศึกษาวิทยาลัยการอาชีพบางแก้วฟ้า

เริ่มจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคีในปี 2555 ปัจจุบันมีนักเรียน 1,283 คน (ปีการศึกษา 2557) เป็นนักเรียนระดับ ปวช. 890 คน ปวส. 393 คน เป็นนักเรียน ระบบทวิภาคีระดับ ปวช. 214 คน ปวส. 260 คน มีเครือข่ายสถานประกอบการกว่า 50 แห่ง โดยสถานประกอบการส่วนใหญ่อยู่นอกพื้นที่การศึกษา

จุดเริ่มต้น ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างความมั่นใจเชื่อมั่นให้กับผู้ปกครองว่า นักเรียน ระบบทวิภาคีที่ฝึกงานจะได้รับค่าตอบแทนโดยประกันรายได้เด็กที่เข้าฝึกงานจะมี รายได้ไม่ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อเดือน และประสานกับสถานประกอบการเพื่อตกลง ทำความร่วมมือโดยแสดงให้เห็นว่าเด็กสามารถทำงานได้ ซึ่งก่อนการส่งเด็กเข้า ฝึกงาน สถานศึกษาได้จัดทำโครงการเตรียมเด็กก่อนฝึกงาน

กระบวนการดำเนินงาน สถานศึกษาและสถานประกอบการได้จัดทำหลักสูตรที่มี ความยืดหยุ่นโดยเฉพาะระยะเวลาในการฝึกงานอย่างต่อเนื่องประมาณ 1 ปี ซึ่ง เป็น การฝึกงานตามสาขาที่เรียน การร่วมวัดและติดตามผลทั้งด้านความรู้ ทักษะ และ อุปนิสัย การจัดฝึกอบรมครูและครูฝึก ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีในการนิเทศงานซึ่ง ผู้เกี่ยวข้องทุกคนสามารถติดตามได้

ปัจจัยความสำเร็จผู้บริหารโรงเรียนเห็นความสำคัญและมีนโยบายชัดเจน การ กระตุ้นและสร้างทีมในการทำงาน การยกระดับสมรรถนะครูโดยฝึกอบรมครูทั้งใน เรื่องวิธีคิด ความสำคัญของระบบทวิภาคี และเนื้อหาสาระและเทคโนโลยีที่ เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งการสร้างภาคีเครือข่ายกับสถานประกอบการ ผู้ปกครอง/ นักเรียน โดยผู้บริหารที่สามารถต่อรองและตกลงกับสถานประกอบการได้ทำให้สถาน ประกอบการเกิดความเชื่อมั่น การประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครอง/นักเรียน และสถาน ประกอบการเห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับ

ด้านข้อจำกัด ได้แก่ ความต่อเนื่องของการจัดระบบทวิภาคีซึ่งขึ้นอยู่กับผู้บริหาร สถานศึกษาส่งผลต่อความเชื่อมั่นของสถานประกอบการ การขาดแคลนครูช่างที่จะ ส่งผลต่อการเรียนการสอนด้านทักษะและให้ความสำคัญกับระบบทวิภาคี ผู้ประกอบการขาดความรู้เรื่องสิทธิประโยชน์ด้านภาษี ภาระงานครูที่เพิ่มขึ้นทั้งจาก การนิเทศงาน การประสานและบริหารจัดการงานต่างๆ และการปรับตัวในการทำงาน ของนักเรียน

• **การกำหนดมาตรฐานและวิธีการประเมินการปฏิบัติงาน** เนื่องจากคุณภาพมาตรฐานของการดำเนินงานที่สร้างเด็กที่มีสมรรถนะ จะสร้างความเชื่อมั่นแก่สถานประกอบการให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการฝึกเพิ่มขึ้น ขณะที่การติดตามและรายงานผลเด็กที่เรียนจบมีงานทำ มีรายได้สูง จะส่งผลให้ผู้ปกครองและนักเรียนมีแรงจูงใจให้เข้ามาเรียนสายอาชีวศึกษามากขึ้น

ข้อจำกัดการจัดอาชีวศึกษาทวิภาคี

• สถานศึกษาขาดความพร้อมทั้งในเรื่องบุคลากรในการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลจากเนื้อหาที่ไม่ครอบคลุมกับงานในสถานประกอบการและมีความถี่ไม่เหมาะสม ขาดงบประมาณสนับสนุนการในพัฒนาบุคลากรและนิเทศติดตามผล รวมทั้งมีเครื่องมือและอุปกรณ์ในสถานศึกษาไม่เพียงพอและไม่ทันสมัยต่อจำนวนนักเรียนอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี

• สถานประกอบการ แม้ว่าสถานประกอบการจะมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการเปิดการเรียนการสอนระบบทวิภาคี และมีเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ทันสมัย แต่ยังมีปัญหาขาดความเข้าใจการจัดการจัดอาชีวศึกษาทวิภาคี และจำนวนครูฝึกไม่เพียงพอ ครูฝึกขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนไม่มีเวลาสอนงานเนื่องจากมีภาระอื่นมาก

• นักเรียน ขาดความพร้อมความเข้าใจและขาดวุฒิภาวะในการปรับตัวให้เข้ากับการศึกษาระบบทวิภาคีที่ต้องเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ นักเรียนส่วนหนึ่งมีความเห็นว่าการฝึกภาคปฏิบัติมีความซ้ำซากและมุ่งเน้นการปฏิบัติมากเกินไป จนเกิดปัญหาการลาออกกลางคัน และสร้างความเบื่อหน่ายให้กับสถานประกอบการ

การวิเคราะห์ SWOT Analysis การจัดทำอาชีวศึกษาทวิภาคีของสถาบันอาชีวศึกษา

จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	อุปสรรค
สถานศึกษา			
- หลักสูตรมีความชัดเจน - สถานศึกษามีความเข้าใจในระบบ DVT - มีงบประมาณที่ชัดเจน - มีจำนวนสถานศึกษาที่เปิดสอนร้อยละ 80	- ขาดการประชาสัมพันธ์ในเรื่อง DVT ทำให้คนรู้จักน้อย - บางแห่งไม่ติดตามผู้สำเร็จการศึกษาและไม่มีตัวอย่างนักศึกษาที่จบแล้วเข้าสู่ตลาดแรงงานให้เห็นชัดเจน - บุคลากรบางแห่งไม่เข้าใจและไม่ยอมรับ DVT - ขาดการจัดทำแผนการเรียนที่เป็นตัวอย่างให้สถานศึกษานำไปประยุกต์ใช้ - ขาดการนิเทศการฝึกในสถานประกอบการ - อาจารย์มีภาระการสอนมาก ทำให้ไม่มีเวลาดูแลนักศึกษาในระบบ DVT	- นโยบายของรัฐบาลสนับสนุนอย่างชัดเจน - มีกฎหมายบังคับใช้ในการฝึกอาชีพ - มี พรบ. การอาชีวศึกษารองรับ	- ขาดการสนับสนุนด้านเครื่องมือและสื่อการเรียนการสอนอย่างจริงจัง - ผู้บริหารไม่ให้ความสนใจจัด DVT อย่างจริงจัง - ขาดยานพาหนะในการออกตรวจนิเทศนักศึกษา
สถานประกอบการ			
สถานประกอบการให้ความสนใจในการรับนักศึกษาฝึกงานเพื่อทดแทนพนักงานของสถานประกอบการ	- การฝึกอบรมในสถานประกอบการไม่เป็นรูปแบบเดียวกัน - สถานประกอบการไม่ให้ความร่วมมือในการจัด DVT - สถานประกอบการเห็นผู้เข้าฝึกอาชีพเป็นพนักงานจึงไม่ให้ความสำคัญกับการฝึกอาชีพ	- มีสถานประกอบการเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น - สามารถลดหย่อนภาษีจากการดำเนินการ DVT ได้	- ครูฝึกเข้าฝึกงานให้กับนักศึกษาไม่ต่อเนื่องเพราะมีงานเร่งด่วน - สถานประกอบการบางแห่งไม่มีค่าตอบแทนให้กับผู้ฝึก
ผู้เรียน			
ผู้เรียนมีความสามารถและมีความตั้งใจในการทำงาน	- ผู้เรียนไม่เข้าใจในการจัด DVT - ผู้เรียนมีวุฒิภาวะต่ำ ทำให้ขาดความอดทนและความรับผิดชอบ	ผู้เรียนจบแล้วสามารถมีงานทำ	- ผู้เรียนไม่ได้รับค่าตอบแทนในการฝึกอาชีพทำให้ผู้เรียนไม่สนใจเรียน DVT - ผู้เรียนมีปัญหาในการเดินทางไปฝึกอาชีพในสถานประกอบการ

ที่มา: รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงาน สำนักงานคณะกรรมการสภาการศึกษา, 2552

นโยบายและการดำเนินงาน

การจัดอาชีวศึกษาทวิภาคีได้รับความสำคัญและถูกกำหนดให้เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดอาชีวศึกษา มีการจัดตั้งศูนย์อาชีวศึกษาทวิภาคีเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคีเป็นการเฉพาะ โดยจัดทำรูปแบบและแนวทางการปฏิบัติให้กับสถานศึกษาในกำกับ สอศ. ทุกแห่ง สามารถจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคีได้อย่างน้อย 1 สาขาวิชา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2556

ปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญและเร่งส่งเสริมอาชีวศึกษาทวิภาคีอย่างมาก โดยในปี 2558 มีเป้าหมายเพิ่มปริมาณผู้เรียนเพิ่มจำนวนสถานประกอบการ ผลักดันให้สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาเป็นสถานศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีเต็มรูปแบบ คิดเป็นร้อยละ 50 ของสถานศึกษาทั้งหมด และสถานศึกษาที่เปิดสอนระดับปริญญาตรีสายเทคโนโลยีและปฏิบัติการเป็นทวิภาคีร้อยละ 100 โดยมีการดำเนินงานเพื่อพัฒนาและสนับสนุนการจัดอาชีวศึกษาทวิภาคี ดังนี้

- **การพัฒนาหลักสูตรอาชีวศึกษา** โดยเปิดโอกาสให้บุคลากรจากสถานประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาและกำหนดหลักสูตรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและความต้องการอาชีพสาขาใหม่ อาทิ วิศวกรรมการแพทย์ เทคโนโลยีพลังงานทางเลือก และเทคโนโลยีรถไฟฟ้าความเร็วสูง เป็นต้น รวมทั้งออกแบบให้ง่ายสำหรับนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับการฝึกงานในสถานประกอบการ
- **การพัฒนากลไกการบริหารจัดการ** โดยมีมาตรการลดปัญหาด้านการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา ได้แก่ การให้ชั่วโมงสอนในเวลา (โหลด) แก่ครูนิเทศเพื่อลดปัญหาการขาดรายได้ของครูจากการไปฝึกงานในสถานประกอบการของนักเรียน และสนับสนุนงบประมาณ งบฯ ระเบียบเพื่อให้เอื้อต่อการเดินทางของครูที่ไปนิเทศนักเรียนฝึกงาน ตลอดจนจัดการฝึกอบรมครูฝึก ครูนิเทศ เป็นต้น
- **การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และให้ความรู้การจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี** โดยจัดกิจกรรมต่างๆ อาทิ งานอาชีวศึกษาทวิภาคีไทย การให้ความรู้สิทธิประโยชน์ด้านภาษีแก่ผู้ประกอบการ โดยจัดทำคู่มือการลดหย่อนภาษี และหลักเกณฑ์การเสนอเครื่องราชอิสริยาภรณ์
- **การพัฒนาคุณภาพการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี** โดยจัดทำมาตรฐานการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี มีสถานศึกษานำร่อง อาทิ กลุ่มอุตสาหกรรม เช่น วิทยาลัยเทคนิคบ้านค่าย วิทยาลัยเทคนิคมาบตาพุด กลุ่มธุรกิจและการบริการ เช่น วิทยาลัยบริหารธุรกิจและการท่องเที่ยวกรุงเทพ วิทยาลัยอาชีวศึกษาภูเก็ต กลุ่มธุรกิจอาหาร เช่น วิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภา วิทยาลัยอาชีวศึกษาแพร่ เป็นต้น

นอกจากมาตรการส่งเสริมให้เกิดการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีแล้ว ได้ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาการจัดอาชีวศึกษาในภาพรวมทั้งในเรื่องภาพลักษณ์ของนักเรียน พัฒนาคุณภาพการศึกษา เงินเดือนและความก้าวหน้าด้านอาชีพ ซึ่งจะสร้างแรงจูงใจให้เด็กเข้าเรียนในสายอาชีวศึกษาเพิ่มขึ้น สถานประกอบการและสังคมเกิดความเชื่อมั่นและให้ความร่วมมือ โดยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพมาตรฐานโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน พัฒนาหลักสูตรสมรรถนะในการจัดการเรียนการสอน จัดทำมาตรฐานวิชาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพ พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนโดยจัดอบรมแบบเข้มข้นให้กับนักเรียนที่เรียนอ่อน ตลอดจนจัดกิจกรรมแนะแนวเชิงรุก และบำเพ็ญประโยชน์ของนักเรียนอาชีวศึกษา เป็นต้น

ข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนอาชีวศึกษาทวิภาคี

ปัจจุบันรัฐได้ให้ความสำคัญกับการจัดอาชีวศึกษาทวิภาคีซึ่งเป็นแนวทางการผลิตและพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน การดำเนินงานถูกกำหนดเป็นนโยบาย มีการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่ควรให้ความสำคัญเพิ่มเติม ดังนี้

- **การเร่งจัดทำข้อมูลการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของประเทศ** โดยสนับสนุนให้ศูนย์อาชีวศึกษาทวิภาคีเป็นศูนย์ข้อมูลการจัดอาชีวศึกษาทวิภาคีของประเทศทั้งภาครัฐและเอกชนในเรื่องจำนวนนักเรียน สถานประกอบการ สถานศึกษา ตลอดจนสาขาวิชา หลักสูตรและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนซึ่งมีความหลากหลายของแต่ละสาขาวิชา ตลอดจนติดตามผลสำเร็จของเด็ก อาทิ การทำงาน รายได้ เพื่อให้ใช้ในการวิเคราะห์สถานการณ์และกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีบทบาทให้ความรู้ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลให้กับภาคีเครือข่ายต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้สถานประกอบการ และนักเรียนเข้าเรียน และมีส่วนร่วมในการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกว้างขวางยิ่งขึ้น

- **การพัฒนากระบวนการคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษา** โดยเร่งพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและครูให้มีทักษะและทัศนคติที่ดีต่อการแสวงหาความร่วมมือ การพัฒนากระบวนการคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาโดยใช้เกณฑ์ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ สามารถบริหารจัดการและจัดรูปแบบการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นสูงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนให้การจัดอาชีวศึกษาทวิภาคีมีความยั่งยืนต่อเนื่อง เนื่องจากการจัดอาชีวศึกษาทวิภาคีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกุญแจสำคัญที่ต้องการความสามารถทั้งในด้านการบริหารงานและประสานความร่วมมือต่างๆ

- **การบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีในสถานศึกษา** ในหลายกรณีการเปลี่ยนผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อความต่อเนื่องการดำเนินการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี การบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการที่มีความเข้มแข็งจะช่วยลดความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร ทั้งนี้ ในการคัดเลือกและกำหนดคุณลักษณะของบุคคลที่จะเข้ามาเป็นกรรมการอาจยึดหลักความรู้ความสามารถ การเห็นประโยชน์และความมุ่งมั่นร่วมมือในการแก้ไขปัญหาของบุคคลมากกว่าการได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานต้นสังกัด นอกจากนี้ ครูในระบบทวิภาคีมีภาระงานที่เพิ่มขึ้นทั้งจากการนิเทศงาน การอบรมเพิ่มเติม ตลอดจนการประสานกับสถานประกอบการควรมีระบบการประเมินความก้าวหน้าและผลตอบแทนที่สร้างแรงจูงใจให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

- **การเร่งผลิตและพัฒนาครูช่างให้เพียงพอและมีคุณภาพ** โดยประสานความร่วมมือกับภาคเอกชนในการผลิตและพัฒนาครูอาชีวศึกษาในสายเทคโนโลยีและสายปฏิบัติการที่มี Technical Know-how คือ รู้จริงและสามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งขณะนี้ยังมีไม่เพียงพอทำให้การขับเคลื่อนอาชีวศึกษาขาดความต่อเนื่อง

- **การกำกับคุณภาพมาตรฐานสถานศึกษา** นอกเหนือจากการมีมาตรการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้ได้มาตรฐานแล้ว จำเป็นต้องมีการกำกับดูแลสถานศึกษาที่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานอย่างเข้มงวด อาทิ การยกเลิกการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา เนื่องจากคุณภาพมาตรฐานของสถานศึกษามีความสำคัญต่อภาพลักษณ์ คุณภาพนักเรียนและความเชื่อมั่นของผู้ปกครอง/นักเรียน และผู้ประกอบการ ซึ่งจะส่งผลต่อความร่วมมือของสถานประกอบการและการเข้าเรียนของนักเรียน